

Dávid Lajos:

A PETŐFI-TANYA REGÉNYES TÖRTÉNETE

1897 nyarán, közel ötvel évvel azt követően, hogy 1847. szeptember 8-án a szabadság lánglelkű költője élete talán legszebb és legboldogabb napját töltötte Nagybányán — a bányaváros vezetői szokatlan keresztelőt tartottak. A színhely a város regényes Fokhagymás völgye volt, a keresztlevélben pedig – merthogy ilyet is kiállítottak a játékos kedvű városatyák – a következő szöveg volt olvasható:

„A Petőfi-tanya keresztlevele.

Nagybánya szabad királyi város, — minekutána a kincstárral a bányászati célokra fenntartott (u.n. rezervált) erdők birtoklása felett megosztott, — saját erdőgazdaságának könnyebb kezelése végett, itt a Fokhagymási völgyben, az 1897-i évben ezen erdész-tanyát építtette. Melynek a mai napon való hivatalos számbavétele alkalmával történt, hogy mi, a városi előljáróság jelenvolt s e keresztlevelet aláírt tagjai ezen erdész-tanyát: PETŐFI-TANYÁ-nak, ezen völgyet: PETŐFI-VÖLGY-nek, e pagonyt: PETŐFI PAGONY-nak kereszteltük el annak emlékeztére, hogy Petőfi Sándor többször és szívesen időzött Nagy-Bányán; hogy városunkban írta „Szerelmes vagyok én” (mindkét), „Szerelemnek rózsákkal” és „A bányában” című költeményeit s hogy Kerényi Frigyeshez írt leveleiben a városról, lakosságáról s e völgy torkolatában álló, akkor még „Maria-Heim”-nak nevezett ligetéről oly rokonszenvesen szól.”

Eddig a díszes keresztlevél, melynek szövege a következő jelmonddal zárul: „A dicsőnek emlékeztét hirdesse e hazában minden nyom!” Aláírások: Thurman Olivér polgármester, Égly Mihály főjegyző, Nyíró Sándor tiszti ügyész és Dáncs János első tanyáőr.

A keresztelési okmány pontosan fogalmazott: Petőfi Sándor Nagybányán jártakor csak a Fokhagymás völgy bejáratáig sétált el barátaival – de legalábbis nem maradt írásos nyoma annak, hogy a völgy „festői sziklabércei, illatos virágai, jéghideg forrásai” – amint a Nagybánya és vidéke c. lap fogalmazott –, láthatták errefelé barangolni. „Mária-ligetnek híják a város mulató helyét. Oly szép, amelyet csak képzelni lehet. Tegnap délután – pünkösöd másodnapján –, velem együtt kinn volt a város nagy része, urak és nem urak, össze-vissza... demokratikus szívem hangosan dobogott örömeiben” – írta Kerényi Frigyesnek a költő.

A nagybányaiak közt élő szájhagyomány azonban tudni vélte, hogy a szabadságharc után Petőfi itt bújdosott, ide menekült: „A Fokhagymás-völgy felső részénél van egy szűk völgy egy kis tisztással, ahol két házikó állott régen. Ebben lakott Petőfi [...] csak eltitkolták, mert akkor halálra üldözték a csendőrök. A bányászok rejtették el oda Petőfi Sándort.” Más mondánk úgy tudja, hogy a szabadságharc leverése után Petőfi „az édesanyjával a Farkas-tanyán húzódott meg egy kis házban. A ház előtti kis padon írta szomorú verseit. Ez kőből volt, meg egy asztal is volt ott kőből. Abba még a nevét is belevészte. Mikor a bányászok megtudták, hogy Petőfi ott lakik, mentek keresni, de már nem találták ott. Akkor elnevezték azt a helyet Petőfi-tanyának, és még ma is úgy hívják”.

A városi tanács 1896-ban mindenesetre úgy határozott, hogy a költő iránti tiszteletből a völgy egyik magasabban fekvő tisztásán állít emléket neki. Az azóta elpusztult emlékoszlopot 1896.

augusztus 10-én avatták fel. Egy évvel később, 1897. július 22-én ugyanitt erdészlak, emlékház épült, amely a „Petőfi-tanya” nevet kapta; az idézett keresztlevél is ekkor született.

Nyíró Sándor, a Nagybánya és Vidéke főszerkesztője versben köszöntötte az épület születését, amely az oszlopon elhelyezett emléktáblára is felkerült:

Petőfi-tanya soh' se volt e hajlék,
Nagy nevének e lak csak parányi emlék,
Ám megjegyzi róla minden emberöltő,
Hogy e tündérvölgyben megfordult a költő.

A tanya keresztlevelét egyetlen példányban adta ki Nagybánya tanácsa. A méretét tekintve is tekintélyes dokumentum szövegét Kristóf Pál és Fazekas György tette közzé, az Utunk 1957. szeptember 5-i számában. Hátlapján 25 ünnepi aláírás található, elől pedig, jobboldalon, egy Petőfi-idézet:

„Nem, szívem nem eladó, e szívnek
Nincsen ára,
Nem megy az be a hatalmasoknak
Kincstárába.
Széjjel osztom én a szegénységnek,
Kik kunyhóban és útfélen élnek,
Köztük ingyen osztom szét.”

Ugyanott baloldalt a Kerényi Frigyeshez írott levelekből olvashatók a következő mondatok:

„Talán nincs nyomorúbb élet, mint a bányászok élete. Túrnak, túrnak ezek a sápadt vakondokok távol a napvilágtól, távol a zöld természettől, mind halálig; és miért? – hogy legyen gyermekeiknek és feleségeiknek min tengődniök s legyen mit eltékozolni azoknak, akik nem gyermekeik és nem feleségeik.”

A „keresztzülők“ díszes vendégkönyvet is készítettek Molnár Mihály könyvkötészetében, amely arról tanúskodik, hogy a Tanya fennállásának első évtizedében nagyon sokan sétáltak fel ideig. Az első beírás 1897. szeptember 6-ról származik, de 1900-ban már a 792-ik, 1901. május 27-én pedig az 1000-ik látogató jegyezte be nevét az emlékkönyvbe.

1899. szeptember 8-án két híres művészcsalád tagjai írták be nevüket a kötet lapjaira: Hollósy Simonné, Ferenczy Károlyné, Ferenczy Béni és Noémi. A következő években a város egykori vezetői (Thurmann Olivér, Gellért Sándor, Schönherr Sándor, Makray Mihály, dr. Ajtai Nagy Gábor), de az évtizedek során itt élt és alkotott festőművészek (Thorma János, Iványi Grünwald Béla, Boromissza Tibor, Börtsök Samu, Krizsán János, Czóbel Béla, Maticska Jenő) is fontosnak tartották, hogy megörökítsék látogatásuk emlékét. Czóbel és Maticska lapján két ceruzarajz is szerepel. Az akkor még középiskolás Tersánszky Józsi Jenő, a költő és műfordító Révai Károly, a nagybányai középiskola történetét megíró Morvay Győző, valamint Révész János lapszerkesztő, Incze Gábor költő és Németh József tanár kézjegyét is őrzik a papírlapok; utóbbi felesége, és az akkor még gyermek Németh László társaságában látogatott el a tanyaához...

A megmaradt egyetlen kötet utolsó bejegyzése 1908. augusztus 3-ról származik. Az oldalain szereplő bejegyzésekből az is kiderül, hogy ünnepélyeket is rendeztek itt, például 1899-ben,

Petőfi halálának 50. évfordulóján. A Nagybánya és Vidéke 1902. augusztus 10-i számában pedig Bencsik János tanár, a tanya egyik legszorgalmasabb látogatója ír arról, hogy az emlékház felavatásának hatodik évfordulóján 1400 (!) turista gyűlt itt össze. Elképzelni is izgalmas... Hét évvel később ugyanezen lap „Heti krónikása” jegyzi, kis fricskával a fővárosiak felé: „Holnap avatják Budapesten, a Bajza utcában a Petőfi-házat. Különös, a budapestiek milyen nagy zajt tudnak vele csapni, nálunk meg már 12 éve van regényes szép kis tanyája a nagy költőnek, ott a Kopasz-hegy alján.”

A vendégkönyvnek volt egy a későbbiekben meg is fogalmazott célja – amint az Rácz Albert a Művelődés 1972. augusztus 1-i lapszámában megírta. Az erdészlakban egy „gyűjtőperselyt” is elhelyeztek, mégpedig egy Petőfi mellszobor javára. Az 1903. december 21-én beírt jegyzőkönyv leszögezi: „...a Petőfi ércmellszobra megörökítésére kitett gyűjtő persely tartalma megszámláltatván, találtatott: összesen 5 korona 20 fillér, mely összeg a részvénytakarék pénztárba való elhelyezés végett Bálint Imre erdőtanácsosnak adatott át.” A begyűlt koronákból egyetlen alkalommal vettek el más célra, mégpedig 1905. április 6-án. „Tekintettel az el nem avuló női hiúságra egy tükör beszerzésére 2, azaz kettő koronát ... rendeltetésének megfelelőleg felhasználnak.” Nem tudni mi lett az adakozásból befolyt összegek sorsa – feltehetőleg nem a női hiúság és az erdészházban kifüggesztett tükrök emésztették fel. A mellszobor elkészítésének terve sokkal inkább az I. világháború és az impériumváltás zúrós évei miatt bukott meg.

A Művelődés 1974. július 1-i számában Dávid Gyula irodalomtörténész tette közzé Némethy Mihály nagybányai nyugdíjas olvasói levelét, aki érdekes adatokat szolgáltatott a tanya két világháború közötti történetéhez.

„Én Nagybányára 1921 nyarán jöttem, mint fodrázsmunkás dolgozni. Ugyanis az első háborúban szerzett tüdőcsúcshurutom miatt küldtek hegyes vidékre gyógyulni... Itt maradtam, megnősültem, önálló lettem, és kevés megszakítással azóta is itt élek. 1923-ban [...] tagja lettem a borbély-fodrázsmesterek szakcsoportjának. Ez a csoport elhatározta, hogy minden tavasszon kirándulást rendez a Petőfi tanyára, a Petőfi tanyán ugyanis volt egy emlékszobor [valójában, mint alább kiderül: emlékoszlop]... Én először 1923. aug. 27-én voltam a Petőfi tanyán, mint fentebb írtam ott volt egy emlékszobor, de teljesen összeomló állapotban. Mi mesterek elhatároztuk, hogy megmentjük az elmúlástól. Vendégeink között voltak különböző iparosok, akik szívvvel-lélekkel siettek pártolni a nemes célt. Így aztán közadakozásból előteremtettünk minden anyagi alapot. Az iparosok adták a munkát, és szépen felépítettük a Petőfi emlékoszlopot. Szerencsére a szobor márvány emléktáblája megmaradt és azt szépen beépítettük úgy, amint az itten mellékelt fényképen tökéletesen látható is.”

A levél közli a már ismert emlékkönyv szövegét, majd így folytatja:

„Az ott levő Petőfi ház állott egy nagy házból egy szoba konyhával, teljesen fölszerelve, ágyak és főzőhely. Tovább egy kisebb ház egy szobából a látogatók részére, asztal, szék, pad, aranykötésű emlékkönyv mindenki részére. Ezekből állott a Petőfi tanya, előtte kis tisztás a kirándulók meg a szalonna-flékensütés részére...”

Az 1920-as évek eseményeit idéző olvasói levél „aranykötésű emlékkönyvet” említ – tehát az első vendégkönyvet követően bizonyosan voltak további kötetek is!

Mint Dávid Gyula az izgalmas kordokumentum kísérősoraiban megjegyzi: „a levélhez egykorú fénykép is volt mellékelve a nagybányai borbély-fodrászmesterek által újjáépített Petőfi emlékszobor ünnepélyes felavatásáról. Az 1928. május 10-én készült képen levélírónk és társai láthatók (Buchmann József, Némethy Mihály, Schwarz Sámuel, Krecson Ferenc, Pintér Ferenc, Virjai Imre, Téglás József, ifj. Pintér Ferenc, Tréger Lajos, Suba János és Éghy József. [...])”

Az akkor már 30 éve létező Petőfi-tanya tehát szépen felújítva, rendbetéve vágott neki a következő évtizedeknek. „...a város központjától 6,2 km-nyire [...] a fokhagymási fürdőtől északra egy órai gyaloglással érhető el. Vendégház, vendégekönyv, Petőfi-emlék, sűrűn látogatott kárpátegyesületi erdőrész” – írta 1933-ban Krizsán P. Pál: a Nagybánya város tükreben (Oglinda orasului Baia Mare). A Tréger Lajos által szerkesztett és 1935-ben kiadott „A Baia-Mare-i kirándulók népszerű útmutatójában” pedig ezt olvashatjuk: „A Petőfi-tanya ez idő szerint erdővédi lakás. A ház előtt lévő téren van a város által felállított Petőfi-emlékoszlop. A ház körül a fenyvesben asztal mellett pihenő padok állnak a kirándulók rendelkezésére”.

A tanyáról a Pesti Hírlap 1936. július 21-i számában talált rövid tudósítás is megemlékezik, azonban sajnos egy rossz hír kapcsán: „...a Nagybánya közelében levő Petőfi-tanya egyik házán emléktábla volt, amelyen Nyirő Sándor, volt vármegyei aljegyző versben emlékezett meg arról, hogy Petőfi a szabadságharc idején ott egy éjszakát töltött. A román hatóságok most ezt a táblát is leszereltették és a nagybányai múzeumba szállították.” Az esetről az 1935-től a magyar településnevek tiltása miatt Bányavidék címen megjelenő Nagybánya c. hetilap is beszámolt. A lap tudósítása szerint ezekben a napokban minden magyar feliratot eltávolítottak a városból – központi rendelkezésre a Felsőbányai utcai Petőfi-, valamint a Schönherr emléktáblák mellett a Lendvay szobrot is eltüntették.

Pár évvel később, a kis magyar világban az emléktábla ismét helyére került. Mint a nagybányai Állami Főgimnázium 1940. évi iskolai értesítőjében olvashatjuk: „A madarak és fák napját az anyák napjával együtt tartottuk meg [...] máj. 17.-én. Az üdezőld Fokhagymás-völgybe vonult fel rendezett sorokban az ifjúság [...] a vadregényes fekvésű Petőfi tanyáig. Ez tulajdonképp erdészház, amelynél Petőfi sohasem járt, csak a hálás utókor nevezte el a nagy költő nevével [...] Emléktábla is volt itt a költő emlékére. [...] ...durva kezek eltávolították [...] de a kegyelet újra visszavitte a helyére, hogy hirdesse tovább a magyar szellem nagyságát.”

Az Érdekes Újság 1957. július 13-i számában két nagybányai újságíró emlékezett meg röviden a Petőfi-tanyáról – a feliratos oszlop és erdészház ekkor még bizonyosan érintetlenül vigyázta a költő emlékét. Mint Kristóf Pál és Fazekas György írták ekkor „Petőfi boldog napjai Nagybányán” címmel közölt tudósításukban, az erdészlaknak és az emlékhelynek azok építése óta „rengeteg látogatója volt, a vendégekönyvében [ki tudja hogy ekkor már hányadikban ...] több mint 5000 aláírás van, köztük világhírűvé lett festők, volt honvédek, szabadságharcos selmeci diákok nevei, de Moszkvából, Odesszából, Milánóból, New Yorkból jött látogató is szerepel a vendégekönyvben. És szerepel sok munkás neve is, akik annak idején illegálisan sokszor itt tartották titkos gyűlésüket (sic!).”

Hogy miként, hogyan alakult a Petőfi-tanya sorsa a következő félévszázadban, mikor bontották le a régi erdészházakat, mikor tűnhetett el az emlékoszlopról a felirat, majd maga az oszlop is, arról legfeljebb régi nagybányaiak mesélhetnének, akik ezekben az évtizedekben is előszeretettel sétáltak fel a Fokhagymás-völgybe. Egyetlen konkrét információ jutott el

hozzám. Nem sokkal Nagybányára kerülésemet követően, valamikor a '90-es évek elején, a Soricelu' féle építkezések megkezdésekor mesélte Véső Ágoston festőművész, hogy ő még látta a követ az út szélén ledöntve, a talajmunkákból származó egyéb törmelékkel együtt épp egy hatalmas kamionra készültek felpakolni. Hiába kérte azonban munkásokat, hogy vigyázzanak reá, igyekeznek eszközt szerezni az elszállítására, mire visszatért, már nem volt sehol. Talán valamelyik betontömb alatt rejtőzik...

A Petőfi-tanya mára valóban legendává vált... úgy tűnt, hogy már csak a 2005-ben, majd idén a cserkészek által újra kihelyezett emléktábla, s a helyiek emlékezete vigyázza történetét. A Dávid Gyula által 1974-ben leírtak nyomába eredve, azonban talán mégiscsak sikerül valamit megmenteni az egykori tanya tárgyaiból. Némethy Mihály levele és a levélhez csatolt 1928-ban készült fénykép ismertetését ugyanis a következőkkel zárja az ismert irodalomtörténész: „Az eredeti fényképet [...] eljuttatjuk a koltói Petőfi-emlékszobába, ahol néhány hónapja a Petőfi tanya aranykötésű emlékkönyvét és egyéb dokumentumait is őrzik.”

Megkerestem Kádár Helént, a múzeum gondnokát, aki ugyan személyes okok miatt nem tudott az amúgy is rendezés alatt álló gyűjteményben körülnézni, de határozottan emlékszik a keresztlevélre. Talán az a bizonyos első emlékkönyv is előkerül.